

דגם תשובות לשאלון בתנ"ך לעולים חדשים, לבתי הספר דתיים

מס' 002374, חורף תשע"ח

חלק א' — יש לענות על שלוש מן השאלות 1-5.

1. ויקרא, פרק י"ט

א.

יש להסביר שלוש מצוות "לא תעשה" מפסוקים ט'-י"ג :

- פאה — לא לקצור חלק בצד השדה ולהשאיר אותו לעניים.
- לקט — לא לאסוף שיבולים שנפלו בעת הקציר ולהשאיר אותן לעניים.
- עוללות — לא לקטוף אשכולות ענבים קטנים ולא מפותחים ולהשאיר אותם על הגפן לעניים.
- פרט — לא לקטוף ענבים בודדים שנפרדו מן האשכול ולהשאיר אותם על הגפן לעניים.
- לא לגנוב — לא לקחת בכוונה רכוש של אדם אחר. (לפי חלק מן הפרשנים הכוונה כאן לגנבת דעת).
- לא לשקר — לא לאמר דבר שאינו אמת.
- לא לכחש — לא לסתור טענת אמת (כמו לאמר למישהו שהפקיד אצלך פיקדון שהוא לא הפקיד).
- לא להישבע לשקר — לא להישבע בשם ה' על דבר שאינו נכון.
- לא לעשוק — לא למנוע מאדם קבלת כסף ששייך לו או תשלום שמגיע לו.
- לא לגזול — לא לקחת מאדם בכל רכוש או כסף ששייך לו.
- לא להלין שכר — לא לעכב שכר שכיר מעבר לזמן שבו נקבע שיקבל אותו.

ב.

ציטוט בלשון "עשה": "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ."

ציטוט בלשון "לא תעשה": "לֹא תַעֲשֶׂוּ עֹל בְּמִשְׁפָּט לֹא תִשָּׂא פָנֶי דָל וְלֹא תִהְדָּר פָּנֵי גְדוֹל."

הסבר המצווה: החובה לשפוט בצדק וביושר.

ג.

מצוות שבין אדם לחברו מפסוקים י"ד-י"ט:

(יש לצטט ולהסביר מצווה אחת מלבד מצוות משפט צדק שכבר ענו עליה בסעיף ב):

- לא לקלל חרש או לא לדבר רעה על אדם בפניו בשפה שאינו מבין. -לא-תְקַלֵּל חֵרֵשׁ
- לא לשים מכשול בפני עיוור או לא להכשיל אדם בכוונה בתחום שאינו מבין בו. — "וְלִפְנֵי עֵוֶר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל."
- לא לרכל- לא לאמר דברים רעים על אדם מאחורי גבו. — "לֹא-תִלְךָ רָכִיל בְּעַמִּיךָ."
- איסור עמידה על הדם — הימנעות מהצלת חיים של אדם — "לֹא תַעֲמֹד עַל-דַּם רֵעֶךָ."
- האיסור לשנוא בלב אדם מישראל ולא לאמר זאת — "לֹא-תִשָּׂא אֶת-אָחִיךָ בְּלִבְּךָ."
- המצווה לאהוב אדם מישראל: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ."
- החובה להוכיח אדם על טעות או על חטא שחטא מוסר ידע, על התנהגות בעייתית או על פגיעה שפגע בה "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ."

מצוות שבין אדם לה' מפסוקים י"ד-י"ט: (יש לצטט ולהסביר אחת)

- האיסור לזווג שני מינים שונים של בהמות: "בְּהֶמְתְּךָ לֹא-תִרְבֶּיעַ כְּלָאִים."
- האיסור לזרוע בשדה יחד או בסמיכות שני סוגי צמחים שונים: "שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים"
- האיסור ללבוש בגד שעטנז — העשוי מבד צמר ובד פשתים תפורים יחד: "וּבְגָד כְּלָאִים שְׁעֵטְנִז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ."

2. דברים — יחידת "הארץ הטובה"

א.

(1) תכונות טובות של ארץ ישראל מפסוקים ז'-ט' (יש לציין שלוש):

- יש בה שפע של מקורות מים.
- יש בה מגוון פרות מזינים למאכל.

— ארץ שמאפשרת חיי שובע ושפע

— ארץ שיש הרבה אוצרות טבע.

(2) בפסוק י' מוזכרת המצווה לברך ברכת המזון (לאחר אכילת לחם).

ב. (1) בארץ ישראל מושקים היבולים במי גשם ולא על ידי מאמץ מצד בני האדם ולעומת זאת בארץ מצרים

האדם משקה את היבולים בעצמו.

(2) על ארץ ישראל יש השגחה ישירה ומתמדת של ה' ובארץ מצרים אין השגחה ישירה.

ג. יש להסביר שלושה מן המושגים האלה :

1. יורה — הגשם הראשון בשנה.

מלקוש — הגשם האחרון בשנה.

דגן — מיני צומח שמהם מכינים לחם ומאפה. (שם כולל לחיטה, שעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון).

תירוש — מיץ ענבים לפני שהפך ליין.

יצהר — שמן.

2. המושגים הובאו בהקשר לשפע המבורך הצפוי לישראל בארץ אם ישמרו את מצוות ה'.

3. דברים — יחידת הברית

א. (1) התנאי : שמירת מצוות ה' .

(2) האזהרה : לא לעבוד עבודה זרה / לא לסור ממצוות ה'. העונשים : בצורת ובעקבותיה גלות.

ב. (1) ההבטחות : קיבוץ גלויות וישיבה בארץ. (לקבל גם — ירושת הארץ, ריבוי בארץ).

(2) הטוב : קיום מצוות התורה

והרע : עבודה זרה. הליכה אחרי א-להים אחרים.

ג. (1) "המצווה הזאת" היא כל מצוות התורה אין מצוות התשובה.

(2) התורה מדגישה שהבחירה האם לקיים מצווה זו או לא תלויה לגמרי באדם. היא אפשרית והוא מסוגל

לקיים אותה. התורה מתנגדת למחשבה שהמצווה הזו קשה לקיום או בלתי אפשרית או שביצועה דורש

מאמץ מיוחד.

4. דברים — יחידת "פתח תפתח"

א. (1) המעלה הגבוהה ביותר של הצדקה (לפי רמב"ם) היא לתת לעני פרנסה / עבוד / להיכנס עימו כשותף בעסק.

(לשקול לקבל גם "מתן בסתר" — זו נתינת צדקה באופן ששומר על כבוד העני.)

(2) מצוות הצדקה מחנכת את האדם הנותן לרגישות ולחמלה וגם ממחישה לו שהרכוש שלו לא שייך רק לו

וליכולותיו אלא ניתן לו מאת ה'.

ב. (1) המצווה היא איסור הלנת שכר. אסור לעכב שכר עבודה של פועל מעבר לזמן שנקבע שהוא יקבל אותו.

(2) הנימוק : הוא סיכן את חייו / היה מוכן למסור את נפשו כדי לבצע את העבודה הזו כי הוא זקוק מאוד

לכסף שיקבל עבורה ולכן אסור לעכב את משכורתו.

ג. (1) מתנות עניים בפסוקים אלה (יש להסביר כיצד נותנים שתיים מהן.)

שכחה בשדה — השארת עומר שיבולים שנשכח בשדה בעת הקציר לעניים.

שכחה באילן — השארת זיתים בחלק העליון של העץ לעניים.

עוללות — השארת אשכולות ענבים קטנים ולא מפותחים על הגפן לעניים.

(2) התורה מבטיחה ברכה מאת ה' על קיום מצוות "שכחה" בשדה.

5. דברים — יחידת "דיני מלחמה"

א. מלחמת מצווה — מלחמה שכולם חייבים לצאת אליה ולהשתתף בה ואף אחד לא מקבל ממנה שחרור.

דוגמאות (יש לציין אחת): המלחמות בשבעת עמי כנען לשם כיבוש הארץ, המלחמה בעמלק, אחת ממלחמות ישראל מאז מלחמת השחרור ועד ימינו.

מלחמת רשות — מלחמות להרחבת גבולות הארץ שאין בהן צורך מיידי. מהמלחמות האלה משחררים אנשים מסוימים שיש להם נסיבות מיוחדות או בגלל שהם מפחדים לצאת לקרב.

דוגמאות (יש לציין אחת): מלחמות מלכי יהודה להרחבת גבולות ממלכתם, מלחמות בית חשמונאי לאחר הניצחון על היוונים.

ב. (1) מותב לכרות עצי סרק ואסור לכרות עצי מאכל.

(2) שימושים אפשריים בעצים בעת מלחמה (יש לציין שניים): בניית מצור, בניית סולמות לטיפוס על המצור, שימוש בעצי הפרי למאכל בזמן מצור כשאין אפשרות להכניס לעיר אוכל מבחוץ.

ג. (1) התורה מצווה להישמר מכל דבר רע, מפני שבמלחמה יש נטייה להתנהגות יותר גסה וחסרת גבולות ואפשר להגיע בקלות להתנהגות רעה ולא מוסרית.

(2) דוגמאות להתנהגות שלילית בעת מלחמה שהתורה מזהירה מפניה (יש לציין אחת):

— אונס או ניצול של שבויים מלחמה,

— השחתת עצים או רכוש של האויב שלא לצורך המלחמה,

— אי כיסוי הצרכים / אי שמירה על תנאי תברואה במחנה הלוחמים.

חלק ב' — יש לענות על שתיים מן השאלות 6-8

6. מלכים ב, פרק כ"ב

א. (1) ספר התורה נמצא במהלך בדק הבית (השיפוצים) שנעשה בבית המקדש.

(2) יאשיהו קרע את בגדיו כי הבין מתוך מה שקרא בספר התורה שהוא ואנשי ממלכתו חוטאים בעבודה זרה וצפויים להענש על כך.

ב. (1) חולדה ניבאה שתבוא פורענות על ממלכת יהודה (לקבל גם חורבן, גלות).

(2) חולדה ניבאה ליאשיהו שהוא ימות ויקבר בשלום עוד לפני שתבוא הפורענות.

7. עזרא, פרק ז'

א. (1) עזרא היה חכם מלומד בתורה. (לקבל גם — מנהיג רוחני, פוסק הלכות, מורה הוראה)

(2) עזרא לקח על עצמו את הנהגת העם שחזר לישראל מבחינה דתית ורוחנית. / לקח על עצמו ללמד את מצוות התורה ולדאוג לשמירת מצוות התורה. (לקבל הסברים הגיוניים נוספים ללשון הפסוק: "לְדַרְשׁ אֶת תּוֹרַת ה' וְלַעֲשׂוֹת וּלְלַמֵּד בִּישְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט").

ב. (1) עזרא יצא מבבל בחודש ניסן — החודש הראשון. היציאה דווקא בחודש זה מסמלת את ראשית הגאולה

כמו ביציאת מצרים שהחלה אף היא בחודש ניסן.

(2) עזרא היגיע בחודש אב — החודש שבו נחרבו בתי המקדש. חזרתו דווקא בחודש זה מסמלת את תחילת הגאולה של שיבת ציון אחרי שבעים שנות גלות בבל (שהחלו בחורבן המקדש בחודש אב).

8. נחמיה, פרק ד'

א. (1) צרי יהודה תיכננו לעלות יחד למלחמה על ירושלים.

(2) נחמיה ואנשיו התפללו לעזרה מאת ה' וגם הציבו שומרים על חומות ירושלים ביום ובלילה.

ב. (1) התוכנית: שילוב של בניה והגנה. חלק מן הנערים עסקו בשמירה וחלק בבניה וגם הבונים נשאו עליהם כלי נשק להגנה.

(2) השופר נועד להזעיק את כל הבונים למקום שמצוי בסכנה וצריך תגבורת של מגינים.

חלק ג' — יש לענות על אחת מן השאלות 9-10

- א. (1) פעולות בפסוק ב' (יש להסביר שלוש) :
- "ויעזקהו" — הוציא מן האדמה אבנים גדולות.
 "ויוסקלהו" — הוציא מן האדמה אבנים קטנות.
 "ויוטעהו שורק" — נטע בכרם זן של גפן משובחת
 "ויבן מגדל בתוכו" — בנה שומרה בכרם
 "יקב חצב בו" — חפר בור לאחסון היין שיופק בכרם
- (2) הכרם ובית ישראל לא עמדו בציפיות שתלו בהם וגרמו לאכזבה מרה.
- ב. (1) פעולות בפסוקים ה'-ו' (יש להסביר שלוש) :
- "הסר משוכתו" — הוריד / הסיר גדר עליונה עשויה מצמח קוצני שהקיפה את הכרם
 "פרוץ גדרו" — הוריד / שבר / פירק גדר אבנים שהקיפה את הכרם
 "יזמר" — יקצוץ זמורות / ענפים כדי להיטיב את צמיחת הגפן
 "יעדר" — יהפוך את האדמה בכרם כדי לתחח אותה ולהיטיב את הצמיחה
 "ועל העבים אצווה מהמטיר" — יצווה את העננים לא להוריד עליו גשם.
- (2) ישעיהו הוכיח אותם על עוולות במשפט / קיום מערכת משפט מושחתת ולא צודקת.

10. יחזקאל, פרק ל"ז

- א. (1) יחזקאל הצטווה לקחת שני מקלות, לכתוב על אחד מהם "יהודה" ועל העץ השני "אפרים" ולקרב אותם זה אל זה כך שיראו כמו מקל אחד.
- (2) המעשה מסמל את האיחוד העתידי שיתרחש בין מלכות יהודה למלכות אפרים.
- ב. (1) דברים שיתרחשו בזמן הגאולה (יש לציין שלושה) :
- ישראל לא יעבדו עוד עבודה זרה
 — יהיה מלך מבית דוד
 — תהיה אחדות בעם / מלכות יהודה ואפרים יתאחדו.
 — כל העם ישמרו את מצוות התורה
 — כל העם ישב בארץ ישראל
 — עם ישראל ירבה
 — בית המקדש יבנה
- (2) הגויים יבינו שעם ישראל הוא קדוש מכל העמים / יבינו שה' בחר בעם ישראל וקידש אותם.